
УДК 37.032:378.146(477)

Юрій Анатолійович Дем'янюк,
*кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри прикордонної
безпеки Національної академії Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

Наталія Петрівна Левчук,
*старший викладач кафедри прикордонної безпеки Національної
академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНOSTI ОРГАНІЗАТОРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

У статті окреслені особливості діагностичного інструментарію щодо вимірювання рівня сформованості організаторської компетентності у майбутніх офіцерів-прикордонників. Систематизовано й уточнено критерії та показники: ціннісно-смысловий (навчальна мотивація, пізнавальний інтерес до військово-організаторської діяльності), когнітивний (повнота, глибина, конкретність, узагальненість та системність військово-організаторських знань), операційно-діяльнісний (повнота, правильність, усвідомленість виконання дій (операцій) відповідних організаторських умінь). Запропоновано оцінювати сформованість організаторської компетентності за трьома взаємозалежними і послідовними рівнями: мінімальним, достатнім, максимальним.

© Дем'янюк Ю. А., Левчук Н. П.

Ключові слова: професійна компетентність, організаторська компетентність, майбутні офіцери-прикордонники, діяльнісний підхід, діагностика, рівні, критерії.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Важливим завданням модернізації системи вищої освіти України є досягнення високої якості освітньої діяльності в підготовці майбутніх фахівців, зокрема офіцерів-прикордонників. Результатом такої модернізації виступає досягнення Україною європейських освітніх норм і стандартів. Однією з таких норм виступає моніторинг якості навчання майбутніх офіцерів-прикордонників, в основу якого покладено систему діагностики їх професійних якостей.

Ураховуючи динаміку суспільно-політичних змін в Україні та зростання у зв'язку з цим обсягу й складності завдань щодо захисту та оборони державних рубежів, актуалізується проблематика формування такої професійної якості, як організаторська компетентність. Саме від рівня сформованості цієї якості значною мірою залежить успішність виконання майбутніми офіцерами-прикордонниками завдань, покладених на підпорядковані підрозділи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опираються автори, організаторська компетентність майбутніх офіцерів та її окремі ознаки розглядаються в контексті змісту й особливостей підготовки курсантів вищого військового навчального закладу (далі – ВВНЗ) до діяльності командира (В. Давидов, С. Муцинов, Д. Коцеруба), шляхів формування професійних якостей військових спеціалістів (В. Балашов, В. Вдовюк, М. Городов), психолого-педагогічного аналізу організаторської діяльності та професійної спрямованості курсантів (М. Нецадим, С. Морозов, В. Райко), підготовки командирів підрозділів до виховної роботи з персоналом (В. Галімов, І. Грязнов, О. Ставицький, В. Ягупов), формування професійних умінь майбутнього офіцера (О. Войцехівський, Ю. Дем'янюк, О. Маковський, Д. Миценко, М. Тарнавський).

Результати аналізу літературних джерел свідчать, що проблематика моніторингу якості навчання та діагностування рівня сформовано-

сті організаторської компетентності в майбутніх офіцерів-прикордонників досліджується переважно з позиції організаційно-педагогічної умови підвищення якості їх професійної підготовки. Натомість діагностика сформованості досліджуваної якості ще не була предметом окремого дослідження.

Метою статті є обґрунтування діагностичного інструментарію щодо вимірювання рівня сформованості організаторської компетентності у майбутніх офіцерів-прикордонників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єктивність оцінки організаторської компетентності курсантів ВВНЗ пов'язана із систематизацією та уточненням критеріїв, за яким виноситься оціночне міркування.

Під час визначення критеріїв сформованості організаторської компетентності офіцера-прикордонника пропонується використовувати діяльнісний підхід (П. Гальперін, В. Давидов, О. Леонтьєв, Н. Талізін, А. Усова та ін.), який успішно реалізований в теоретико-експериментальних дослідженнях [17] з питань формування готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності. Ураховуючи потенціал діялісного підходу, а також результати аналізу наукових праць [13; 14; 16; 17], у яких досліджується сутність і структура організаторської компетентності офіцерів-прикордонників, критеріями сформованості досліджуваної компетентності слід вважати: ціннісно-смісловий, когнітивний та операційно-діялісний.

Ціннісно-смісловий критерій характеризує впевненість курсантів в особистій та суспільній вагомості формування у майбутнього фахівця організаторської компетентності, орієнтацію на зацікавлене відношення до організаторської діяльності. У визначенні показників ціннісно-сміслового критерію засадничими є дослідження Л. Божович [2], О. Гребенюка [4], В. Дружиніна [7], І. Зимньої [8], В. Каташева [10]. Результати їх аналізу дозволяють виділити такі показники:

навчальна мотивація щодо оволодіння військово-організаторською діяльністю;

пізнавальний інтерес до військово-організаторської діяльності.

Для діагностики показників ціннісно-смыслового критерію пропонується використовувати:

адаптовану методикау щодо вивчення мотиваційної сфери тих, хто навчається [4];

адаптовану методикау щодо визначення мотивації професійного навчання [10].

Когнітивний критерій характеризує ступінь засвоєння системи військово-спеціальних, психолого-педагогічних знань, що дозволяють здійснювати майбутнім офіцерам-прикордонникам організаторську діяльність. Результати аналізу робіт О. Вербицького [3], І. Лернера [12] та ін. дозволяють виділити кількісні показники когнітивного критерію, якими є “первинні” якості знань: повнота, глибина, конкретність, узагальненість, системність.

Для діагностики показників когнітивного критерію доцільно використовувати контрольні тестові завдання відповідно до вимог, які повинні задовольняти на даному етапі навчання знання курсантів.

Перед проведенням діагностичної процедури чітко визначаються вимоги щодо засвоєння понять організаторської діяльності. Ці вимоги, що відображають основні ознаки, зміст, обсяг понять, їх зв'язки та відношення з іншими поняттями, записуються в протоколі аналізу понять. Обробку результатів виконання тестових завдань курсантами пропонується здійснювати з використанням методів поелементного аналізу понять А. Усової [18]. Зокрема, визначаються:

коефіцієнт повноти засвоєння поняття за формулою

$$Kn = \frac{n}{N},$$

де n – кількість засвоєних (вірно названих та охарактеризованих) суттєвих ознак поняття; N – загальна кількість суттєвих ознак, що підлягають засвоєнню на відповідному етапі засвоєння поняття;

коефіцієнт повноти засвоєння обсягу поняття за формулою:

$$K_o = \frac{n}{N},$$

де n – кількість об'єктів поняття, що засвоєні (вірно названі об'єкти, що охоплюються поняттям, охарактеризовані їх класифікаційні ознаки); N – загальна кількість об'єктів, що охоплюються поняттям;

коефіцієнт повноти засвоєння зв'язків та відношень поняття за формулою

$$K_s = \frac{n}{N},$$

де n – кількість засвоєних (вірно названих та охарактеризованих) зв'язків та відношень поняття; N – загальна кількість зв'язків та відношень поняття;

коефіцієнт повноти засвоєння практичних дій, що відображаються поняттям

$$K_p = \frac{n}{N},$$

де n – кількість засвоєних (вірно названих та охарактеризованих) практичних дій; N – загальна кількість практичних дій, що відображаються поняттям.

Інтегральний коефіцієнт повноти засвоєння знань кожного курсанта розраховується за формулою

$$K(nosp) = \sqrt{(Kn \times K_o \times K_s \times K_p)}, 0 \leq K(nosp) \leq 1.$$

Якщо значення інтегрального коефіцієнта менше 0,7, то рівень повноти засвоєння знань курсантами вважається низьким.

Операційно-діяльнісний критерій характеризує засвоєння курсантами сукупності дій у технологічній послідовності, що забезпечує відтворення циклу організаторської діяльності за визначеними нормами, в якій інтегруються процес постановки командиром і прийняття підлеглими мети; визначення засобів виконання поставленого завдання, передбачення можливих труднощів (бар'єрів), обґрунту-

вання способів їхнього подолання; планування системи дій з виконання завдання, передбачення можливих наслідків своїх дій; оцінки та корекції отриманого результату.

Результати аналізу праць В. Беспалько [1], Д. Іщенко [9], М. Нещадима [15], В. Ягупова [19] та ін. дозволяють виділити основні показники операційно-діяльнісного критерію: повнота виконання дій (операцій); правильність виконання дій; усвідомленість виконання дій. З метою діагностики показників операційно-діяльнісного критерію пропонується знову ж таки використовувати методи поопераційного аналізу А. Усової [18], а також експертної оцінки, самооцінки курсантів.

Методи поопераційного аналізу та експертної оцінки застосовуються для обробки результатів роботи курсантів. Під час перевірки результатів роботи у протоколі аналізу вказуються усі дії (операції), які повинні бути виконані курсантами, щоб добитися бажаного результату. Їх запис здійснюється у такій послідовності, що кожна наступна дія (операція) повинна бути логічним продовженням попередньої або може бути виконаною за умови вірного виконання всіх попередніх. Проти прізвища кожного курсанта проставляється знак “+” у тих рядках, де зазначаються вірно виконані ним дії (операції). За даними протоколу визначається середнє арифметичне значення коефіцієнта повноти виконання дій (операцій) за формулою

$$k = \frac{\sum_{i=1}^N p_i}{pN},$$

де p_i – кількість вірно виконаних курсантом дій (операцій); p – кількість операцій, які повинні бути виконані; N – кількість курсантів, які виконували роботу.

Якщо середнє арифметичне значення коефіцієнта менше 0,7, то рівень повноти та правильності виконання дій (операцій) курсантами вважається низьким.

Також доцільним є визначення експертами на підставі письмових звітів курсантів щодо розв'язання ситуаційних завдань усвідомленості ними своїх дій (операцій) за ступенем їх обґрунтованості:

курсант недостатньо усвідомлює дію, що виконує, не може обґрунтувати свій вибір;

загалом дія усвідомлена, при обґрунтуванні дій курсант припускається незначних помилок;

дія повністю усвідомлена, логічно обґрунтована.

Щодо методу самооцінки, то його реалізація передбачає проведення анкетування курсантів. Їм пропонується оцінити власний рівень володіння організаторською компетентністю за показниками операційно-діяльнісного критерію. Під час розробки питань анкети обов'язково враховується, що переважна більшість курсантів не має підлеглих і не має досвіду організаторської діяльності. Для кожного курсанта на основі його самооцінки встановлюється індекс упевненості щодо ступеня володіння організаторською компетентністю за формuloю

$$Z = \frac{n_1 \times 1 + n_2 \times 0,5 + n_3 \times (-0,5) + n_4 \times (-1) + n_5 \times 0}{n},$$

де n – загальна кількість відповідей; n_1 – кількість відповідей “вмію” (відповідно + 1 бал); n_2 – кількість відповідей “швидше вмію, ніж не вмію” (+ 0,5), n_3 – кількість відповідей “швидше не вмію, ніж вмію” (- 0,5); n_4 – кількість відповідей “не вмію” (- 1); n_5 – кількість відповідей “важко відповісти” (0 балів).

Запропоновані критерії та показники не є вичерпними, але вони дають реальну можливість оцінити сформованість організаторської компетентності в майбутніх офіцерів-прикордонників. Так, їх застосування під час проведення дослідно-експериментальної роботи з урахуванням результатів аналізу низки літературних джерел дало можливість виділити та якісно описати три взаємозалежних і послідовних рівнів сформованості організаторської компетентності, а саме: мінімальний, достатній, максимальний (див. таблицю).

Характеристика рівнів сформованості організаторської компетентності у майбутніх офіцерів-прикордонників

Рівні сформованості організаторської компетентності	Критерії	Якісна характеристика
1	2	3
Мінімальний	Ціннісно-смысловий	Курсанти не розуміють цінності організаторської діяльності. Відрізняються низьким розвитком потреб в оволодінні знаннями та вміннями у сфері організаторської діяльності, відсутністю інтересу до оволодіння нею
	Когнітивний	Курсанти мають мінімальний обсяг військово-спеціальних, психолого-педагогічних знань, що дозволяють здійснювати майбутнім офіцерам-прикордонникам організаторську діяльність. Знання фрагментарні, не глибокі, безсистемні, що свідчить про недостатність їх усвідомлення
	Операційно-діяльнісний	Курсанти можуть виконати лише окремі дії (операції), причому непослідовно, не можуть пояснити своїх дій (операцій), дії (операції) неусвідомлені, не впевнені щодо ступеня оволодіння організаторськими вміннями
Достатній	Ціннісно-смысловий	Для курсантів типовим є розуміння цінності військово-організаторської діяльності, наявність потреб в оволодінні знаннями та вміннями у сфері організаторської діяльності, інтересу до оволодіння нею
	Когнітивний	Курсанти мають достатній обсяг військово-спеціальних, психолого-педагогічних знань, що дозволяють здійснювати майбутнім офіцерам-прикордонникам організаторську діяльність. Знання системні, засвоєні на рівні відтворення
	Операційно-діяльнісний	Курсанти виконують усі необхідні дії (операції), послідовність їх недостатньо продумана, а самі дії недостатньо усвідомлені, недостатньо впевнені щодо ступеня оволодіння організаторськими вміннями

1	2	3
Максимальний	Ціннісно-смысловий	Курсанти мають розуміння особистісної цінності організаторської діяльності, чітко виражені потреби в оволодінні знаннями та вміннями у сфері організаторської діяльності, високий інтерес до оволодіння нею
	Когнітивний	Курсанти мають глибокі, системні військово-спеціальні, психолого-педагогічні знання, що дозволяють здійснювати майбутнім офіцерам-прикордонникам організаторську діяльність, засвоєні на рівні перетворення
	Операційно-діяльнісний	Курсанти виконують усі дії (операції) правильно і в повному обсязі, послідовність їх раціональна, усі дії (операції) цілком усвідомлені, упевнені щодо ступеня оволодіння організаторськими вміннями

Висновки. Отже, діагностику сформованості організаторської компетентності як основної функції моніторингу якості навчання майбутніх офіцерів-прикордонників щодо встановлення її об'єктивної оцінки доцільно здійснювати з використанням таких критеріїв і показників: ціннісно-смысового (навчальна мотивація, пізнавальний інтерес до військово-організаторської діяльності), когнітивного (повнота, глибина, конкретність, узагальненість та системність військово-організаторських знань), операційно-діялісного (повнота, правильність, усвідомленість виконання дій (операцій) відповідних організаторських умінь). Запропоновані критерії та показники дають можливість оцінювати сформованість організаторської компетентності за трьома взаємозалежними і послідовними рівнями: мінімальним, достатнім, максимальним.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку є удосконалення методичного підходу щодо діагностики сформованості організаторської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, а також використання можливостей його застосування до вимірювання сформованості інших компетентностей фахівців, володіння якими обумовлено об'єктивними потребами професійної діяльності.

Список використаної літератури

1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.
2. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – М. : Знание, 1968. – С. 191–201.
3. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе : контекстный подход : метод. пособие / А. А. Вербицкий. – М. : Просвещение, 1991. – 207 с.
4. Гребенюк О. С. Основы педагогики индивидуальности : учеб. пособ. / О. С. Гребенюк, Т. Б. Гребенюк. – Калининград : Калинингр. гос. ун-т, 2000. – 572 с.
5. Дем'янюк Ю. А. Сутність і зміст військово-організаторських умінь майбутніх офіцерів-прикордонників / Ю. А. Дем'янюк // Наук. записки Вінниць. держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. Сер. : Педагогіка і психологія : Зб. наук. праць. – Випуск 25 / Редкол. : М. І. Сметанський (голова) та ін. – Вінниця : ТОВ “Планер”, 2008. – С. 166–170.
6. Дем'янюк Ю. А. Обґрунтування структури військово-організаторських умінь майбутніх офіцерів-прикордонників / Ю. А. Дем'янюк // Зб. наук. пр. № 46. Частина II / гол. ред. Балашов В. О. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2008. – С. 106–109.
7. Дружинин В. Н. Экспериментальная психология : учеб. пособ. / В. Н. Дружинин. – М. : Инфра, 1997. – 256 с.
8. Зимняя И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1997. – 480 с.
9. Іщенко Д. В. Теорія і практика виховання слухачів вищих військових закладів у процесі навчання : дис... д-ра пед. наук : 20.02.02 / Д. В. Іщенко. – Хмельницький, 1999. – 416 с.
10. Каташев В. Г. Профессиональное самосознание личности и профилизация обучения / В. Г. Каташев, Л. Н. Нугуманова. – Казань : Новое Знание, 1998. – 239 с.
11. Кубіцький С. О. Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / С. О. Кубіцький. – К., 2002. – 19 с.
12. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения / И. Я. Лернер. – М. : Педагогика, 1981. – 185 с.

13. Маковський О. К. Формування лідерських якостей майбутніх офіцерів : дис. ... канд. пед. наук : 20.02.02 / Маковський Олег Казимирович. – Хмельницький, 2002. – 191 с.

14. Миценко Д. В. Формування педагогічних умінь майбутніх офіцерів-радіоінженерів у процесі підготовки до професійної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Миценко Данііл В'ячеславович. – Хмельницький, 2007. – 217 с.

15. Нещадим М. І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 / Нещадим Микола Іванович. – К., 2002. – 56 с.

16. Парашенко Л. І. Формування організаторських та управлінських умінь в учнів ліцею бізнесу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Л. І. Парашенко. – К., 2002. – 19 с.

17. Тарнавський М. М. Формування культури управлінської діяльності у майбутніх офіцерів-прикордонників : дис. ... канд. пед. наук : 20.02.02 / Тарнавський Марк Мирославович. – Хмельницький, 2001. – 244 с.

18. Усова А. В. Формирование у школьников научных понятий в процессе обучения / А. В. Усова – М. : Педагогика, 1986. – 174 с.

19. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Діденко О. В.

Стаття надійшла до редакції 28.10.2015

Демьянюк Ю. А., Левчук Н. П. Диагностика сформированности организаторской компетентности в процессе мониторинга качества обучения будущих офицеров-пограничников

В статье обозначены особенности диагностического инструментария по измерению уровня сформированности организаторской компетентности у будущих офицеров-пограничников. Систематизированы и уточнены критерии и показатели: ценностно-смысловой (учебная мотивация, познавательный интерес к военно-организаторской деятельности), когнитивный (полнота, глубина, конкретность, обобщенность и системность военно-организаторских знаний), операционно-деятельностный (полнота, правильность, осознанность

выполнения действий (операций) соответствующих организаторских умений). Предложено оценивать сформированность организаторской компетентности по трем взаимозависимым и последовательным уровням: минимальным, достаточным, максимальным.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, организаторская компетентность, будущие офицеры-пограничники, деятельностный подход, диагностика, уровни, критерии.

Demianiuk Y. A. Levchuk N. P. **Formation of organizational competence diagnostics in the process of monitoring the future border guards training quality**

The dynamics of political changes in Ukraine and rising in connection with the volume and complexity of the protection tasks and defense of state borders, the problems of formation of such professional quality as organizational competence are actualized. The success of future border guards assigned tasks implementation depends largely on the level of quality of formation to subordinate units. The need for an objective assessment of organizational competence of the higher military educational establishments' cadets requires systematization and refinement of criteria imposed evaluative reasoning. The diagnostic tools on measuring the level of future border guards' organizational competence formation have been outlined in the article. The criteria and indicators have been systematized and clarified: value-semantic (learning motivation, cognitive interest to the military-organizational activities), cognitive (completeness, depth, concrete, generalized and systematic military organizational knowledge), operational (completeness, accuracy, awareness execution actions (operations) of the appropriate organizational skills). The formation of organizational competence has been estimated on three interdependent and consistent levels: minimum, sufficient, maximized. To diagnose the organizational competence formation of the future border guards usage of the following indicators has been proposed: value-semantic criteria – the adapted technique as for studying the motivational sphere of the cadets; the adapted methodology as for determining the motivation of vocational training; cognitive criteria – the tests in accordance with the requirements

to be met at this stage of training cadets; operational criteria – post operational methods of analysis, expert evaluation, cadets' self-assessment. A further improvement of the methodical approach conducting as for the organizational competence future border guards' formation diagnostics has been suggested, and the possibility of its application to the measurement of formed competencies of other professionals, the possession of which is due to the objective needs of the profession.

Keywords: *professional competence, organizational competence, future border guards, activity approach, diagnostics, levels, criteria.*